

The Bais Din Process

Week 6

כתובות ק"ה
פתחי תשובה ט'
שו"ע ל"ג א', ב'
חות יאיר קל"ו

לז"נ ר' שמואל-ל יוסף בן ר' מרדכי אהרן ע"ה

לז"נ שלום פנחס בן מרדכי א-ליעזר ע"ה

לז"נ ויצה בת ר' שמואל-ל זאב ע"ה
לז"נ לוי בן דוד שלמה
לז"נ שמואל-ל זאב בן לוי

A program funded solely by the Night Seder Bais Medrash
Please contact us for sponsorship opportunities

כתובות ק"ה

הוּוּ וְכִי קָאִמְרִינֵן אַגְזֵרִי גִזְרֵי קָאִמְרִינֵן ^א אִמְרֵי רַב יְהוּדָה אִמְרֵי רַב אֲסִי' גִּזְרֵי גִזְרֵי שְׁבִירֵי שְׁלֵמִים הִיוּ נוֹטְלִין שְׁכָרָן תְּשַׁעִים וְתִשְׁעֵי מִנָּה מִתְרוּמַת הַלְשָׁכָה לֹא רָצוּ מוֹסִיפִין לָהֶם לֹא רָצוּ אִמְרוּ ^ב בְּרִשְׁעֵי עֶסְקִינָן אֵלָּא ^ג לֹא סָפְקוּ אַע"פ שֶׁלֹּא רָצוּ מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן קֶרְנָא הוּוּ שְׁקִיל אִיסְתִּירָא מִזְכָּאֵי וְאִיסְתִּירָא מִחֵיב וְדֹאֵין לָהּ דִּינָא וְהִכִּי עֲבִיד הִכִּי וְהִכְתִּי ^ד וְשׁוֹחֵד לֹא תִקַּח וְכ"ת ה"מ הִכָּא דְלֹא שְׁקִיל מִתְרוּיָהּ דְלֹאֵי אֲתִי לֹאֲצִלוּי דִּינָא קֶרְנָא כִּיּוֹן דְשְׁקִיל מִתְרוּיָהּ לֹא אֲתִי לֹאֲצִלוּי דִּינָא וְכִי לֹא אֲתִי לֹאֲצִלוּי דִּינָא מִי שְׂרִי וְהִתְנִיא ^ה וְשׁוֹחֵד לֹא תִקַּח מִהּ ת"ל אִם לִלְמַד שְׁלֹא לִזְכוּת אֶת הַחֵיב וְשְׁלֹא לַחֲיִיב אֶת הַזִּכָּאֵי הָרִי כְּבֵר נֹאמֵר ^ו לֹא תִטֶּה מִשְׁפָּט אֵלָּא אִפִּי לִזְכוּת אֶת הַזִּכָּאֵי וְלַחֲיִיב אֶת הַחֵיב ^ז אִמְרֵי תוֹרָה וְשׁוֹחֵד לֹא תִקַּח הֵנִי מִלִּי הִכָּא דְשְׁקִיל בְּתוֹרַת שׁוֹחֵד קֶרְנָא בְּתוֹרַת אֲגָרָא הוּוּ שְׁקִיל וּבְתוֹרַת אֲגָרָא מִי שְׂרִי וְהִתְנֵן ^ח הַנּוֹטֵל שְׁכָר לְדוֹן דִּינֵי בְטָלִין הֵנ"מ אֲגֵר דִּינָא קֶרְנָא אֲגֵר בְּטִילָא הוּוּ שְׁקִיל וְאֲגֵר בְּטִילָא מִי שְׂרִי וְהִתְנִיא מְכוּעֵר הַדִּין שְׁנוּטֵל שְׁכָר לְדוֹן אֵלָּא שְׂרִי דִּין ה"ד אִילִימָא אֲגֵר דִּינָא דִּינֵי דִּין ^ט וְהִתְנִיא הַנּוֹטֵל שְׁכָר לְדוֹן דִּינֵי בְטָלִין אֵלָּא אֲגֵר בְּטִילָא וְקִתְנִי מְכוּעֵר הַדִּין ^י הֵנִי מִלִּי בְטִילָא דְלֹא מוֹכֵחַא קֶרְנָא בְּטִילָא דְמוֹכֵחַא הוּוּ שְׁקִיל דְהוּוּ תְּהִי בְּאִמְבְּרָא דְחִמְרָא וְיִהְיֶה לִּיהּ זִוְזָא כִּי הָא דְרַב הוֹנָא כִּי הוּוּ אֲתִי דִּינָא לְקַמִּיָּה ^{יא} אִמְרֵי לָהּ הָבּוּ לִי גִבְרָא דְדָלִי לִי בְּחִרְיָקָאֵי ^{יב} וְאִידוֹן לָכוּ דִּינָא אִמְרֵי רַבִּי אֲבָהוּ בָּא וְרָאָה כְּמָה סְמוּיָת עֵינֵיהֶן שֶׁל מְקַבְּלֵי שׁוֹחֵד אָדָם חָשׁ בְּעֵינָיו נוֹתֵן מִמּוֹן לְרוּפֵא סָפֵק מִתְרַפֵּא סָפֵק אֵינוֹ מִתְרַפֵּא וְהֵן נוֹטְלִין שׁוֹה פְּרוּטָה וּמִסְמִין עֵינֵיהֶן שְׁנֹאִמְרֵי ^{יג} כִּי הַשׁוֹחֵד יַעֲזוּר פְּקָחִים תִּנּוּ רַבֵּנָן ^{יד} כִּי הַשׁוֹחֵד יַעֲזוּר עֵינֵי חֲכָמִים קֵל וְחֹמֶר לְטַפְשִׁין וְיִסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים קֵל וְחֹמֶר לְרִשְׁעִים מִיּוֹדֵי טַפְשִׁים וְרִשְׁעִים בְּנֵי דִינָא נִינְהוּ אֵלָּא הִכִּי קָאִמְרֵי כִּי הַשׁוֹחֵד יַעֲזוּר עֵינֵי חֲכָמִים אֲפִילוּ חֲכָם גָּדוֹל וְלֹקַח שׁוֹחֵד אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּלֹא סְמוּיָת הֵלֵב וְיִסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים

אפילו

כתובות (תלמוד בבלי > עוון והדר > עמוד מס 220 טז כתובות תלמוד בבלי) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ורכנן ^ט גבי עדות איירי דלגזי דין
אפי' רצנן מודו דפסול כדמסקין מקרא
בפ' זה צורר (סנהדרין דף כט.) דל"כ
הוה ליה לאתמי הכא קרא דהתם אלף
התם נאזהב כגון שושבינו ושונא שלף
דיבר עמו שלשה ימים אלף הכא נאזהב
כי הנך דפרס גדפא ארישא אתא ההוא
גברא שקליה דאינו אלף חומרא
בעלמא שהיו מתמירין על עגמן
כדאשכחן כנמה דנריס אלף פסולין
לא הוו. מ"ר ^ט: וְכִי אֵלִישֶׁע אוֹבֵד
בְּבוּרִים הָיָה. אֵין לָרִיךְ לְדַחוּק כִּפִּי
הַקּוּטֶרֶס דִּהְיִי פִי וְכִי אֵלִישֶׁע אוֹבֵד
בְּבוּרִים הָיָה וְהָלֵךְ בְּשׁוּמְרוֹן הָיָה וְאֵין
בְּבוּרִים נֶאֱכָלִין חוּץ לַחֲמוּמָה כְּדִמְוֹכָה
צִירֵשׁ אֵלֵינוּ הֵן הַלּוֹקִין (מכות יז.) וצפ'
צנמה המקשה (סוּלִין דף סח: ושם)
והכי איתא צהדיא צסדר אליהו זוטא
דתלמידי חכמים כפרה להם לישראל
בכל מקום מושבותיהם שנה ^ט תקריב
מנחת צבורים ואומר ^ט ואש צא מצעל
שלישה וגו' וכי אלישע אוכל צבורים
היה והלא אין שם מקדש ולא מזבח
ולא כהן גדול ^ט אלף אלישע ותלמידיו
ישיצין לפניו מכאן אמרו וכו':
והיינו

אם מורחם כולו רחמו לי אי מסנו כולו סנו לי ת"ר ^ט ושוחד לא תקח אינו
צריך לומר שוחד ממון אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור מדלא כתיב בצע
לא תקח הויכ דמי שוחד דברים ^ט כי הא דשמואל הוה עבר במברא אתא
ההוא גברא יהיב ליה ידיה אמר ליה מאי עבידתך אמר ליה דינא אית לי
א"ל פסילנא לך לדינא ואממר הוה יתיב וקא דאין דינא פרח גדפא ארישיה
אתא ההוא גברא שקליה א"ל מאי עבידתך א"ל דינא אית לי אמר ליה
פסילנא לך לדינא ^ט מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה
א"ל מאי עבידתך א"ל דינא אית לי א"ל פסילנא לך לדינא ^ט ר' ישמעאל בר'
יוסי הוה רגיל אריסיה דהוה מיייתי ליה כל מעלי שבתא כנתא דפירי יומא
חד אייתי ליה בה' בשבתא א"ל מאי שנא האידנא א"ל דינא אית לי ואמינא
אגב אורחי אייתי ליה למר לא קביל מיניה א"ל פסילנא לך לדינא אותיב
זווא דרבנן וקדייני ליה בהדי דקאזיל ואתי אמר אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין
הכי אמר תיפח נפשם של מקבלי שוחד ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי
נטלתי כך מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה: ^ט ר' ישמעאל בר אלישע אייתי
ליה ההוא גברא ראשית הנו אמר ליה מוהיכא את א"ל מדוך פלן ומהתם
להכא לא הוה כהן למיתבא ליה א"ל דינא אית לי ואמינא אגב אורחאי אייתי
ליה למר א"ל פסילנא לך לדינא לא קביל מיניה אותיב ליה זווא דרבנן
וקדייני ליה בהדי דקאזיל ואתי אמר אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין הכי אמר
תיפח נפשם של מקבלי שוחד ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי נטלתי
כך מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה: רב ענן אייתי ליה ההוא גברא כנתא
דגילדני דבי גילי א"ל מאי עבידתך א"ל דינא אית לי לא קביל מיניה א"ל
פסילנא לך לדינא אמר ליה דינא דמר לא בעינא קבולי לקביל מר דלא
למנען מר מאקרובי בכורים דתניא ^ט ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש
לחם שיעורים וכרמל בצקלוננו וכי אלישע אוכל בכורים הוה אלא לומר
לך כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו מקריב בכורים ^ט אמר ליה קבולי לא בעינן דאיכביל השתא
דאמרת לי טעמא מקבילנא ^ט שדריה לקמיה דרב נחמן שלח ליה נדייניה מר דהאי גברא דאנא
ענן פסילנא ליה לדינא אמר מדשלח לי הכי שמע מינה קריביה הוא הוה קאים דינא דיתמי קמיה אמר

כתובות (תלמוד בבלי ש"ז והדר) עמוד מס 221 טו כתובות תלמוד בבלי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פתחי תשובה ט'

קבלת שכר מראיית בכור, וכ"כ הבי"ח בתשובה סי' נ"א [ובתשובות גאוני בתראי סי' מ"ח], ע"ש: יב. אבל אם אינו ניכר. עיין באר"ת [אורים
סק"ט] שכתב היתר על הדיינים הקבועים ומחמת זה אין עוסקים במו"מ, וידוע דאם לא הוקבעו ודאי דהיו עוסקים באיזה מלאכה, הוי כמלאכה
ניכרת וידוע לכל שבשביל זה הן גרפים ממלאכה, ועוד כיון שנהגו כך הוי כאילו התנו, ע"ש, והעתיקו ג"כ בספר נה"מ [משה"כ סק"ט]. ועיין
בזה בתשובות הבי"ח סי' נ"א והיא נדפסת ג"כ בתשובות גאוני בתראי סי' מ"ח על שם מהר"ר יהושע. ושם [בשו"ת הבי"ח] כתב עוד היתר בדיין
שהלך בדרך לדין ביניהם דיכול ליטול שכר, וכמ"ש הבי"ח סי' כ"ח [בסופו] בשם הרשב"א [ובשו"ע סי' ל"ד סי"ח בהגה] ע"ש. ועיין בתשובות
שברי"ח סי' קמ"ב שכתב טעם אחר ליישב המנהג קלקלתם תקנתם, אחר דלית האידנא ידיע למידע דין תורה הוי כמו פשר דמותר ליטול
שכר, כמ"ש הבי"ח והוא הסכמת האחרונים [עיין בס"ק שאח"ז], ואפשר שלוח אמרו בש"ס [כתובות ק"ה ע"א] מכוער הדיין כו', ע"ש: יג. מבקש
שכר אסור. עיין בה"ט [סק"י] בשם הבי"ח דשכר פשרה שרי ליטול, וכ"כ בתשובה סי' נ"א. ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"ב סי' קנ"ט
שכתב, דאין דברי הבי"ח מוכרחים מן הש"ס שלא יהיה זה בכלל מה אני בחנם, כיון דמצוה להתחיל בפשרה, ואם בעלי דין מתרצים בפשרה
חזרה הפשרה כמו דין, והוי בכלל מה אני בחנם. וגם הבי"ח לא התיר אלא לומר לא אומר לכם הפשרה כי אם בשכר, ויטול משניהם בשוה
זה בפני זה, דכה"ג בדיין לית ביה רק משום מה אני בחנם, בזה הוא דמתיר לפשרה, אבל לומר לדיין כשתעשה לי פשרה אתן לך כך וכך
ה"ז שוחד גמור, וכשם שמתיר שלא להטות הדין כך מותר בפשרה, ע"ש. ועיין בספר שער משפט [סק"ג] שכתב, יש להסתפק בבע"ד שקיבלו
לדון לפני קרוב או פסול ונצל שכר לדון אי דינו בטל, די"ל כיון שהטעם שדינו בטל הוא משום שעבר על מה אני בחנם, ובכה"ג י"ל דליכא
חיוב עליו לדון בחנם ומותר ליטול שכר אף לכתחילה, כיון דמה"ט פסול לדון אלא שהם קיבלוהו עליו כו', ומסיים דצ"ע לדינא, ע"ש:
שלחן ערוך השלם >מהדורת פריעדמאן< עמוד מס 144 יז חו"מ א (א - כו) קארו, יוסף בן אפרים הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שו"ע ל"ג א, ב'

לפיין פרי קדושין ולפס"ד זכ אינו דהא
פ"כ טעמו של סרמב"ס כמ"ס כמספיקא
פ"ג מהל' עדות דפ"ל שכל פס שאלו
דורש"י מה"ג עדות שסתורס נדרשת בן
הוא מדבריסס כו' פ"ג ככ"ע סהאירקלס
בזכ"כ וכו' כריב"ש סי' י"ד וסביא טס נ"כ
תשוב' סרשב"א שזכר טעמו של סרמב"ס
שסולקסמטו שאל' בעיקר השני של ספר
מנין סמלות שסבר שכל סדבר"י סבא'י
בא' עייג עדות שסתורס נדרשת בן
חין דאורייתא אלא דרבנן כו' וכו' בפיר
טוסן שזכר סעפס ד"א וכן מוכח בודאי
דפס סרמב"ס דאליכ אין טעס לדבריו
למס יסא קרובי סאס רק מדבריסס
וכ"כ סרמב"ס נ"כ בר"ש סלכו' איסות
סקדוסי

לג פסולי עדות מחמת קדוה ואשה ועבד ובו יחסיופיים:
א [א] כל הפסולים לדרן פסולים להעיד א [א] חוין
במאזהב * [ב] ושונא שכשרים דהעיד אע"פ שפסולין
לדרן :

ב ג אלו הם הפסולין ב (ג) האחים זה עם זה [ג] בין מן
האם בין מן האב [ג] דהרי הם ראשון בראשון ובניהם
זה עם זה שני בשני ובני בניהם זה עם זה שלישי בשלישי
ס [ד] ולעולם שלישי בראשון כשר [ס] ג ואצ"ל שלישי
בשני ו אבל שני בשני ואצ"ל שני בראשון שניהם פסולים
ד : לפיכך האבא עם בן בנו פסול [ו] מפני שאכובנו ראשון
בראשון כמו אח ואחיו [ז] ס ועם בן בן בנו שהוא רביעי
ממנו כשר מפני שהוא שלישי בראשון [ס] וכן הדרך
בנקבות כיצד שתי אחיות או אח ואחותו בין מן האב בין
מן האם דהרי הם ראשון בראשון בניהם [ס] בין זכרים
בין נקבות שני בשני בני בניהם או בנות בנותיהם שלישי
בין נקבות שני בראשון פסול : סגס וכן ראוי לראות [א] [א] וי"א
דאינו פסול רק מדרבנן אפי"נ דבאלר פסונים מדאורייתא ו וי"א לפיין פירי קדושין כמו סגסאל בל"ס סי' ע"ב (מדדכי פרק זה
נויר) (א) ? [ב] וי"א (ד) דקדוסי סאס נמי אינס פסולים ג [ב] אלס [ב] מדרבנן עיי' פייג מהל' כדוה) :

ט (חוי"מ א עמוד מס 105 עד) (שלחן ערוך >הרגיל< - ח חו"מ א קארו, יוסף בן אפרים) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אדם, כדמוכז¹ סוגיא דאחדא לדשא דפנימית
[עירובין סז.] גבי חצירות פתוחות זו לזו ב[א"ח]
[אוצר החכמה] סימן שע"ח [סעיף ב] ושפ"ב [סעיף יז], ואם כן אם
לא שכרו הוה ליה כגוי בפנימית שאוסר על
ישראלים שבחיצונה. ואדרבא מצד זה היה
סבירא להתיר טלטול בעיר שאין דירת ישראלים
שם ברחוב מיוחד.

ואף אם היה באפשרי לסבול הלחץ זו הדחק
הגדול הזה, לומר כיון דשערי היהודים
סגורים בלילה וגם אי בעי יסגרו שערי הרחוב
גם ביום והוה ליה כישראל בפנימי דפשוט דבכל
מקום דמצי לאחדא לדשא כמאן דאחדא דמי,
אף דאין לנו דוחק גדול מזה דבאמת אין לנו
רשות בשום מקום לסגור שערי רחובותינו ביום
למנוע דריסת הרגל מאתנו. ועוד דמכל מקום
נשאר קשה למה יאסור הטלטול בכל העיר. ועוד
דהיינו מוכרחים לומר דדוקא ביש שערים
נסגרים ברחוב, משא"כ כשיש מבוי הנכשרת על
ידי לחי וקורה דאין מונע מדריסת הרגל גם
בלילה דאין הכי נמי דבשכירות שרי הטלטול
בכל העיר וזולתה אסור בכל העיר. והא ודאי
ליחא, כמו שראיתי בכמה מקומות רחובות
היהודים ובקציהם חבל משוך חוץ לרחוב
להתיר הטלטול חוץ לשער ודריסת הרגל של

ערילים גם בלילה עד לשער. וקשה, אם שכרו
מה לי להביל החבל ללא צורך, ואם לא שכרו
מה יועיל החבל. ועוד קשה אם האיסור בכל
הקהילות בטלטול בכל העיר מפני שהגויים
אוסרים עליהו, למה לא ישכירו המקום מן
השררות להצילם מצער איסור הטלטול.

ואפשר דאין הכי נמי דבמקום דאין שערים
ברחוב היהודים, גם אין רחוב מיוחד
ומתוקנת על ידי לחי או קורה, אם היינו באים
לחוש לכת הסוברים דאין שום עיר רשות היחיד
לענין טלטול לא היו מותרים חוץ לביתם,
ובמקום צערא כזה לא חששו רק תפסו כדעת
המתירים דבאמת הכי קיימא לן כדפסק בעל
תרומת הדשן [סימן עג]. משא"כ כשיש רחוב
סגורה או מתוקנת ליהודים על ידי לחי וקורה
דלא דחיק להו עלמא כולי האי דאפשר לעשות
צרכיהם ברחוב שלהם, חששו לדעת המחמירים
לאסור חוץ לרחוב או חוץ לתיקון לחי וקורה,
כמו בחבל דקצת ק"ק בטלטול. ומכל מקום בכל
מקום צריכים לשכור מן השררה. ועדיין צ"ע
שלא שמעתי פה ק"ק שכירות זה שלושים שנה.
ותמוה שלא זכר כל זה שום פוסק קדמון או
אחרון ולהרגיש במה שהרגשנו וכו'.

יאיר חיים בכרך

סימן קלו

שאלה

מה שקצת רשעי הדור וקלי דעת ופוחזים
בשיש להם משפט אצל שופט חקלאה עם
אחד, נותן או מפריז ליתן לו שוחד, ונעשה להם
דבר זה כהיתר גמור עד אשר ילכו וישתבחו

* ולפי הנראה יש בזה איסור דלפני עיור אחר שבני נח מוזהרין על הדינין. עיין באורים ותומים ריש
סימן ט שהביא ספקו של רבינו, וכתב שלא העלה דבר ברור אם יש חשש לפני עור בנתינת שוחד
לדיין נכרי. ובמנחת חינוך מצוה פג כתב שאין לומר שבן נח אינו מוזהר על שוחד, שהרי הרמב"ן
בפירושו לתורה פרשת וישלח לו, יג הביא ירושלמי מפורש שבן נח שלקח שוחד נהרג כיון שמוזהר
על הדינין ע"ש. [אמנם לפנינו בירושלמי ליתא, וראה באנציקלופדיה תלמודית כרך ג ערך בן נח עמוד
שנח שהעיר על כך].

שם. עיין שרי חמד מערכת ו' כלל כ"ו אות ל"א (בית דוד).

* ואם כן הרי זה הנותן שוחד קאי בלפני עיור. עיין פתחי תשובה יר"ד סימן קנא ס"ק א.

זה הנותן שוחד קאי בלפני עיור כמושיט לבן נח
אבר מן החי.

תשובה

הדבר הזה שאל הדוכס הגדול בסגנון אחר
לגיסה ה"ה המנוח כמהר"ר איצק אב"ד
ור"מ דמנהיים ומדינה פפאלץ כאשר היה לפני
אב"ד ור"מ דק"ק המלבורג, וכאשר נעשה שם
גירוש כללי שנת תל"א בא לק"ק ווירמיישא
ונתקבל לאב"ד במנהיים ומדינה הג"ל, והיה
הדוכס קאריל לודוויג ז"ל המופלג בחכמה
משתעשע לפרקים בגיסי הנזכר בדברי שכליים.
ופעם אחד אמר לו הדוכס קובל אני לך על בעלי
בחים אשר ממשלתך על נשמתם לתקנם, ועליך
להוכיחם ולהזהירם על המחלוקת שתמיד
תמצאם בחדרי משפט שלי, ולא די שהם
מקלקלים מעשיהם וחוטאים אף גם כי יחטיאו
וירשיעו ויקלקלו שופטי ארץ הממונים על ידי
שנותנים להם שחדים אשר נגד כל דת כל שכן
נגד הנאמר בתורתכם, ולא ידעתי להם שום
התנצלות בזה, רק כאשר שהוא דבר הנעשה
בסתר ואינו גלוי וידוע רק לידוע נסתרות, ומכל
מקום ידעתי כי הדבר אמת וידוע לך כמו שידוע
לי ומוטל עליך לתקן.

והשיב גיסי ודאי הדבר רע ומר מאד, ואף כי
הפעם אודה כי לדעתי נעשה המעשה
הרע מקלי דעת ורשעים מכל מקום לא נחבר
לי הדבר מי ומי עשה ככה לענשו ולייסרו,
כאשר דיבר אדוני שהם דברים שבסתר, ואי
אפשר להוכיח בפרהסיא דרך כלל כי חלילה
להוציא דבה רע על השופטים כאשר באמת לא
נודע לי בבירור. ואין להמליץ בשום המלצה
בעדם, דאפילו לא נאמר איסורו בחורה ראוי
לאסרו מצד השכל וישוב העולם ותיקון המדינה
כמו רציחה וגזילה וגניבה ואונאה וזנות ועול
מידות, וכלם דברים שהשכל מחייב, ודין ודת
חק ומשפט עולה על כלנה שאם יקולקל
המשפט איש הישר בעיניו יעשה.

ועם כל זה נראה שבאם יש ליהודי איזה דבר
משפט עם הגוי שהגוי מכחש לו ממון
שהלוהו או תובע לישראל מה שאינו חייב לו,
אף כי אין התנצלות לנותן השוחד [פירוש בדיני

אדם] כי מאן יימר שהאמת אתו, כל שכן
שהמקבל השוחד לא טוב עשה כי לא יאמינו,
מכל מקום הנותן שלבו יודע מרת נפשו שהדין
עמו פטור מדין שמים, כי על ידי השוחד יצא
משפט אמת ותצא העושה מיד מבקש לעושה.
שנית, אפשר כי אין כוונת המשחד שהשופט
יעות המשפט, רק שכל אחד מתירא פן חבירו
נתן שוחד ועל ידי כך יטה לב השופט אליו, לכן
חפץ לתקן במה שגם הוא נותן שוחד, וכל אחד
מהם אם ידע שחבירו לא יתן גם הוא לא יתן.
שלישי, כאשר כל שוחד נאסר לא בשניתן על
מנת שיזכה אותו בלי זכות ולחייב חבירו בלי
חובה, רק שהנותן שוחד נותנו על מנת שישפטו
האמת ויתן לב לחפש בזכותו, וכן אמרו רז"ל
[כתובות קה]. לא תקח שוחד אפילו לשפוט אמת,
כי מצד השוחד איקרובי דעתיה לצד הנותן ובלי
כוונה ורצון יצא משפט מעוקל וכמו שכתוב
[דברים טז, יט] כי השוחד יעור וגו', ומסברא זו
אלו נדע ששניהם נתנו סך אחד לא היה חשש.

והנה ידוע שאין שנאה כשנאת הדת, ומצד
הטבע והמנהג בעלי דת אחד הם חבירים
ואחים מצד קירוב דעתם והנהגתם ודתם, ובבוא
יהודי וגוי למשפט בלי ספק יטה לבב הדיין
דעתו להתנצל בעד הגוי ולחשוך לישראל
שמשקר ומערים בכל דבריו, לכן סבר היהודי
שיש לו משפט עם זה שאינו בעל דת שלו
שתהיה יד שכנגדו על העליונה מצד קירוב דעת
השופט לבעל דתו, לכן סבר לתקן מאזני צדק
להעמיד דעת קנה מאזנים של השופט על הישר
שלא ינטה אנה ואנה על ידי שחד שנותן לו, לא
לעוות המשפט אדרבה לישר המשפט ולשמרו
מעוות המשפט פן יצא. אף כי כל זה חלילה
לומר שמספיק זה להתנצל בעד הנותן לומר כי
יפה עשה, רק כי אפשר שעל ידי סברות בדויות
מצא היצה"ר מקום להביא הנותן לכלל זה.

וישרו דברי גיסי הנ"ל בעיני הדוכס, והשיב כי
מה תאמר בשוחד שני בני ישראל
המדיינים זה נגד זה שאין תירוצך האחרון
מספיק. חזר והשיב גיסי, כי אז מצא השטן
מקום לתשובה הקודמת שכל אחד חושד חבירו
שהוא יתן שוחד לכן יעשה גם הוא כן, והכל
לתקן המשפט, וכל אחד אלו ידע שחבירו ישיב

ידו ולא יתן גם הוא ימנע. והדוכס שחק ואמר חסדאין מילך, עם כי ידעתי ששערי תירוצים לא ננעלו הן באמת הן בשקר. עד כאן דברי ויכוח הנ"ל.

רק באשר תאמר לנו מה אתה משיב בדין תורה, לכן אגיד לך רשום בכתב אמת את הנראה לפענ"ד. כי לכאורה יש לתמוה למה לא הזהירה תורה גם לא תתן שוחד, כמו דהזהירה גבי ריבית [דברים כג, כ וברש"י] לא תשוך ולא תשיך ללוה ולמלוה. ונראה לי בזה כי אין נתינת שוחד איסור מצד הנתינה עצמה כמו ריבית, רק מצד הטיית משפט שגורם, לכן אמרה לא תקח שוחד ופירשו רז"ל [כתובות שם] וכן כתב רש"י [דברים טז, יט] אפילו לשפוט צדק, דאלו לשפוט עול כבר נאמר [שם] לא תטה משפט. (אף כי הקשיתי דלמא לעולם לשפוט עול ולעבור משעת לקיחה, דבכהאי גוונא אמרו רז"ל על טומן משקלותיו במלח [בבא מציעא סא:]). וכמו שאמר קרא בתר הכי הטעם כי השוחד יעור וכו', ר"ל שאין החשש שיעות המשפט במזיד, רק על ידי השוחד יקרב דעתו לזכותו ויעוורו עיניו לראות אמת. לכן מצד הנותן אפשר שאין חטא אם נושה בחבירו מנה וטענו מאתיים שהנתבע אם יודע האמת וירא מעיוות הדין אם נותן שוחד לדיין כי לבו יודע שהדין עמו רק שלגבי מקבל השוחד שלא ידע הדין עם מי ^{אוצר החכמה} נאסר ודאי בכל ענין.

ולולי שאסרה תורה מצד שעל ידי זה יצא משפט עול, באופן שהמקבל עובר בלאו דשוחד ולכן גם הנותן עובר שמכשיל חבירו בלאו זו של קבלת שוחד [עיין תשובה קפ"ח], היה במשפטים שאין בהם גזל ידוע לתובע ונתבע רק תלויים בדין תורה ובדבריהם ז"ל כגון דיני שומרים ורוב דיני ממונות, השוחד היתר גמור, כי אם יטה לב הדיין אחר הנותן ויתן המשפט לזכותו מה פעל רע, ואין לדיין אלא מה שענינו ראות ולבבו יבין ודעתו נוטה. ולכן בשוחד לשופטיהם אין בו חשש דלפני עיור אם הוא מדיני ממונות, שלא נתברר לבעלי דבר עצמן שחבירו עושה עול רק כל אחד סובר שהדין עמו, וגם השופט דעתו לשפוט צדק, וגם נותן השוחד אינו מתנה שיזכהו רק שיחפש זכותו

וישים דברי טענתו אל לבו, גם אין בו גזל ידוע דקיימא לן [בבא קמא קיג:] גזל הגוי אסור.

ומפני שיש מקום ללין על דברי ולומר דגם זולת לאו דשוחד מצד עצמו יש בו איסור לנותן ומקבל מצד שגורם שיצא המשפט נגד משפט האמת, ואף כי אין הדיין מזיד רק דין על פי מה שדעתו נוטה מכל מקום אחר שהשוחד גורם נטיה זו נגד האמת הוה ליה עון ופשע גם מצד הדין על ידי קבלת שוחד, וכמו שנאמר [משלי יט, כ] גם בלא דעת נפש לא טוב. לזאת אשיב, כי לו יהי כן במשפטי ה' כי חיות הנה וממקום קדוש חוצבו ואינם בנויים כלל על שיקול דעת אדם כנודע, אף כי קיימא לן תחילה בפשיעה וסופו באונס מחמת הפשיעה חייב בדיני אדם, ונדון מיניה כלפי שמיא, מכל מקום אין ראייה למשפטים הבנויים על דעת נוטה ושכל אנושי ותיקון הישוב והקיבוץ.

וגם במשפטינו נראה לי להביא ראייה דאין חומר כולי האי במשפט כלתי נכון היוצא מפי הדיין אם הוא דין תורה לדעת הדיין, דגרסינן בגמרא פרק ד' דשבועות [לא] מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתיים (כדי שיתחייב שבועה) שלא יאמר אכפרנה בבית דין ואודה לו חוץ לבית דין שלא אתחייב לו שבועה וכו' תלמוד לומר מדבר שקר תרחק. והנה פשוט מזה גופיה ומכל השנויים שם שאינם רק הרחקות יתירות ולא מצד הדין והאיסור. רק שבזה קשה אחר שאם ישיב זה לתובע כמים פנים לפניו, ועם עקש התובע שלא בדין יתפתל וישיב להד"ם וחוז' לבית דין יודה מה שחייב לו ויתן לו, מה פעל עון, והלא טוב הוא זה מאשר יודה לו מנה בבית דין ויפסוק לו שבועה דאורייתא כמודה מקצת ולפי האמת משפט שוא ושבועת שוא הוא ר"ל חנם אחר שנתבע יודע שאינו חייב לו מנה. אלא על כרחך אחר שהדיין פוסק כדין תורה לפי הטענות אין בו חשש משפט שוא וממילא גם השבועה אינה שבועת שוא, וטפי קפדינן על דיבור בעלמא שיכחיש הנתבע לפני בית דין בדיבור קל את מנה שחייב לו, אף שדעתו לפרוע לו מה שחייב לו עתה וגם מאי שרוצה לגלגל עליו, ואף שחבירו עשה שלא כהוגן לא ישיב לו כמעשיהו.

מדיני שמים, וכן בדבר התלוי בשיקול הדעת. משא"כ בשח"ו יודע שהדין עם חבריו ומבקש מהדיין שיעוות הדין, הרי בידו חטא כפול ומשולש, גזל ושוחד ועוות הדין ומכשיל חבריו, ואין חילוק בין ישראל לגוי. וכל זה נראה נכון לפענ"ד.

נאם יאיר חיים בכרך

מכל זה ראייה שאם הדיין מי שיהיה עושה מה שדעתו נוטה לא יהיה בו חטא, רק שהשוחד הוא לאו בפני עצמו [ו] מדת תורתנו ומדת כל דין ודת להעמיד כל דין ודת על יושרו, והעיקר על המקבל שהרי לא ידע עם מי האמת והישר. רק שהנותן אם יודע שזה שכנגדו עובר עליה הדרך ומכחש לו ומבקש את שלו פטור

אוצר החכמה

סימן קלז*

קנין. ומה דקיימא לן [שם סעיף ג בהגה] שבאם פטר את חבריו על ידי ערבות ידיה הוה ליה כשעת מתן מעות, היינו כשכתב לו כתב פיטורים או פטרו לפני עדים או הערב מודה שפטר ללוה בפירוש, משא"כ החונק או התופסו בתפיסה אף שהניחו לחפשי חנם על ידי ערבות מכל מקום אינו נפטר ממנו. לכן על כרחו יתבע ראובן את לוי אם יש לו זכות עליו, ואם יפטר לוי ממנו אין לו תביעה על פלוני.

אבל אם עשה פלוני קנין סודר, הרי אם היה לוי חייב לראובן משתעבד פלוני בדין קבלן, שהרי נכתב שקיבל ממנו ושחייב לפרוע, לכן מצי לפרע ממנו תחילה. רק מפני שפלוני טוען עוד שחבריו נאנס על ידי תפיסה שלא כדין ושלא כדת ומעולם לא נתחייב לו דודו אפילו פרוטה, וראובן משיב דרך כלל הלא לא אנסתי לך ולא פגעתי ולא נגעתי בך רק נתרצית ברצון טוב להתחייב ולשלם, נראה אם ראובן מוחזק למוסר ומפורסם שהעביר על לוי את הדרך ובא עליו בעלילות דברים והכריחו לעשות רצונו בהעמדת אחר להתחייב לו, גם פלוני פטור, כי מה שעשה היה להציל דודו ומצוה רבה עבד כאמרם ז"ל [סנהדרין עג]. והשבותו לרבות השבת נפשו וגופו. רק באם ראובן טוען שבאמת חייב לו ת"ק ר"ט רק שירא לתבעו בדיני ישראל פן יכחישו וישבע, לכן עשה מה שעשה להכריחו להעמיד לו ערב קבלן שישלם לו את שלו, צ"ע אם יפטר פלוני, אף שראובן שלא כדין עשה

ראובן תבע ללוי בערכאותיהם בדבר ממון והביאו לכלל תפיסה, ולא רצה לפטרו עד שהעמיד לו בן אחיו לערב, דהיינו שהוצרך לתת לו שטר על ת"ק ר"ט שהודה שקיבל ממנו והתחייב עצמו לפרעם לזמן פלוני ובכל תורת נאמנות. וכשתבע ראובן לפלוני אחיו של לוי השיב כי אינו רק ערב, ושיחבע ללוי ואם יצא חייב ולא יהיה לו לשלם אזי ישלם הוא, ועוד כמה טענות כאשר יבא בדברינו.

נראה דאם שטר של פלוני בלי קנין ומפורסם לכל כי הוקם השטר כדי לפטור דודו לוי, דקיימא לן [נבא מציעא פא: וברש"י ד"ה במקום עדים] דבר המפורסם לכל כעדים דמי, אי נמי ראובן מודה, דלא שייך מגו להוציא, רק שאמר לפלוני פרע לי מאחד שהודית והתחייבת עצמך, אין בדבריו כלום, דמכל מקום לא יצא מדין ערב קבלן דגם כן אומר אתן לך ואפילו מתחייב עצמו בכל ענין ותוקף האפשרי מכל מקום אינו רק קבלן ואינו משתעבד כלל בלי קנין, ומיעוט ידיעת פלוני גרמה לו שאמר שאם לא יהיה ללוי ישלם לו, ועל כן מצי הדר ביה. ואין לומר דמה שפטרו ראובן מתפיסתו על ידי שטר של פלוני הוי ליה כשעת מתן מעות, דהא ודאי ליתא, שהרי תנן [נבא בפרא קעה:] הרי שחונק חבריו בשוק וכו' שלא על אמונתו הלוהו, שמע מינה דלא מקרי מה שהניחו חבריו מלחנקו שעת מתן מעות, ונהי דלא קיימא לן כבן ננס [עין חר"מ סימן קכט סעיף א] היינו בקנין דמישתעבד משא"כ בלא

* סימן קלז. עיין שו"ת שבות יעקב חלק ג' סימן קמ"ה ומהר"י עניזל סוף סימן ל"ג ומהר"א הלוי איטינגא סימן קכ"ה ובית שמואל חו"מ סימן ל"ט, ועיין דברי גאוניס כלל ע"ח סימן כ"א (בית דוד).